

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Andra kammaren.

Nr 68.

Tisdagen den 1 juni.

Kl. 2,30 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr vice tal-
mannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25 och den 26 nästlidna maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att ledamoten av riksdagens andra kammare herr *Oskar Hagman*
på grund av sjukdom (inflammation i näsans bihålor) tills vidare är
oförmögen att deltaga i riksdagens arbete, intygar
Stockholm d. 31 maj 1920.

K. V. Dahlman,
leg. läkare.

§ 3.

Föredrogos var för sig och hänvisades till behandling av lagut-
skott herr *Jönssons* i Revinge på kammarens bord liggande motioner
nr 458 och 459.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets ut-
låtanden nr 52—54, första lagutskottets utlåtande nr 41 och andra
lagutskottets utlåtande nr 43.

§ 5.

Härefter föredrogos andra lagutskottets memorial, nr 44, angäen-
de arvode åt den, som inom andra lagutskottet biträtt vid behandlin-
gen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring
i vissa delar av vattenlagen m. m., dels ock i anledning därav väckt
motion; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Föredrogs och lades till handlingarna andra lagutskottets memorial, nr 45, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om andra lagutskottets utlåtande nr 35 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om automobiltrafik, dels ock i anledning därav väckta motioner.

§ 7.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 15 och 16, som nu föredrogs, bordlades åter.

§ 8.

Om upphävande av gällande legostadga.

Till avgörande företogs härpå andra lagutskottets utlåtande, nr 40, i anledning av väckta motioner om upphävande av gällande legostadga för husbönder och tjänstehjon.

I tre inom andra kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 2 av herr *Sjölander*, nr 13 av herrar *Werner* och *Hansson* i Rättvik samt nr 15 av herr *Sköld* hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att upphäva samtliga återstående bestämmelser i den nu gällande tjänstehjonsstadgan.

Andra lagutskottet, som behandlat ifrågavarande motioner, hemställde, att riksdagen i anledning av motionerna måtte besluta

A) att för sin del antaga följande

Lag

angående upphävande av vissa paragrafer i legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833.

Härigenom förordnas, att 5 § andra stycket samt 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17 och 49 §§ i legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833 skola upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1920. Där i legostadgan eller annan författning hänvisning förekommer till bestämmelse, som genom denna lag blivit upphävd, vare hänvisningen förfallen;

B) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast måtte för riksdagen framlägga förslag om avskaffande av legostadgan för husbönder och tjänstehjon samt till en densamma ersättande, efter nutida förhållanden avpassad lagstiftning; samt

C) att förevarande motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) och B) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Linder, Sigfrid Hansson, Winberg, Carlsson* i Frosterud, *Hage, Hagman* i Stockholm och *Johansson* i Vittinge, vilka yrkat, att riksdagen för sin del måtte med anledning av ovanberörda motioner besluta att upphäva legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833.

Om upphävande av gällande legostadga.
(Forts.)

Sedan *punkten A)* föredragits anförde:

Herr Sköld: Herr talman, mina herrar! Det bör icke förvåna någon, om jag säger, att jag under sista tiden har gått och frågat mig, vart de motioner tagit vägen, som jag och några andra medlemmar av denna kammare vid riksdagens början väckte i förevarande ärende. Denna förvåning och denna fråga äro ju nu onödiga, ty en halv månad efter den tid, då riksdagen enligt grundlagen skulle hava slutfört sitt arbete, hava vi nu andra lagutskottets utlåtande på kammarens bord. Jag är icke heller numera förvånad över, att det tagit så lång tid. Jag tycker mig kunna utläsa ur utskottsutlåtandet, varför det behövs så oändligt lång tid för att klara ut denna fråga. Det förefaller mig nämligen, som om den majoritet inom utskottet, som dikterat utskottsutlåtandet, redan från början varit ganska klar rörande vad den ville, men om målet sålunda från början varit nog så klart, har det varit svårt att motivera den intagna ståndpunkten. Det brukar ju ofta vara på det sättet, att när man först gör konklusionen i ordning, så är det ganska svårt att sedan få premisserna att passa.

Om jag vill hava reda på, vilken uppfattning andra lagutskottet har om legostadgan, så finner jag denna uppfattning uttryckt på sidan 7 i utskottets utlåtande, där utskottet säger, att »enighet råder därom, att de ännu kvarstående bestämmelserna i 1833 års legostadga för husbönder och tjänstehjon äro i många punkter föråldrade och icke uppfylla de krav, vår tid ställer på en lag, avsedd att reglera förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare på ifrågavarande områden». Och så tillägger utskottet följande: »Utskottet anser därför någon vidare motivering för upphävande av legostadgan i dess nuvarande skick icke erforderlig». Utskottet förklarar alltså, att legostadgan är föråldrad, till den grad föråldrad, att det icke behövs någon motivering för att upphäva den. Ja, tänker man, då måtte väl utskottet komma och föreslå ett upphävande av legostadgan, om det nu är så illa ställt, att man icke ens behöver motivera dess upphävande; någon annan konklusion kan man väl icke draga ur den premisen. Men det gör icke andra lagutskottet. Andra lagutskottet nöjer sig med att plocka bort 9½ paragrafer, som innehålla de allra värsta sakerna, d. v. s. sådana bestämmelser, som äro till den grad främmande för vår tids rättsuppfattning, att man kan säga, att de icke numera kunna tillämpas.

Nå, när nu lagutskottet fått bort dessa paragrafer, då skulle man väl tro, att utskottet finner legostadgan vara bra. Nej, visst icke. Då fortsätter utskottet på sidan 8 och säger, att utskottet »anser givet-

*Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)*

vis, att den fortfarande i många avseenden är otillfredsställande, varför den skyndsamt bör avskaffas». Här kommer således utskottet ännu en gång och säger ifrån, att legostadgan skyndsamt bör avskaffas. Men utskottet drar fortfarande icke konklusionen av premissen, utan låter sig i detta sammanhang nöja med en utredning, dels om legostadgens avskaffande och dels om införandet av en ny avtalslag på här ifrågakvarande område. Nu frågar man sig naturligtvis, vad utskottet har för motiv för att så envist fasthålla vid legostadgan, vad det är, som kan göra, att utskottet, sedan det plockat bort paragraf efter paragraf och det oaktat finner legostadgan otillfredsställande, trots allt ändå icke kan gå med på dess upphävande. Ja, jag kan icke hitta något skäl därför i utskottsutlåtandet. Det finnes visserligen en liten passus, som säger: »Samtidigt bör dock en ny avtalslag av förut angiven art antagas». Jag vet icke, om man skall läsa detta så, att utskottet helt enkelt anser en avtalslag behöflig, eller om man också däri kan lägga in den betydelsen, att denna nya avtalslag visserligen är behöflig, men att man måste bibehålla legostadgan, tills man får en ny avtalslag. Men i senare fallet tycker jag för min del, att det bort angivas något skäl, varför man skall bibehålla denna föråldrade och otillfredsställande legostadga, medan man inväntar den nya avtalslagen. Enligt min mening ligger saken så, att den springande punkten här icke alls är behovet av ny avtalslag. Det gäller här icke den saken. Jag har redan i min motion lagt fram skäl därför och påvisat, att det absolut icke finnes något egentligt sammanhang mellan dessa frågor. Huruvida vi behöva en ny avtalslag eller icke är en sak för sig.

Innan jag går in på frågan om legostadgens berättigande under utredningstiden skall jag be att få yttra några ord om den utredning, som utskottet föreslår. Jag vill för min del säga, att jag icke på något sätt ämnar taga ståndpunkt till frågan, om en avtalslag är behöflig eller icke. Men jag vill framhålla det, att nog tycker jag för min del, att detta skrivelseförslag är i högsta grad omotiverat. Jag vill nämligen fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att riksdagen år 1918 avlät en skrivelse till Kungl. Maj:t av precis liknande innehåll, så att regeringen har redan fått denna sak till begrundande. Och jag vill för min del säga, att om det varit ett tillfälligt utskott i denna kammare, som kommit och begärt en utredning, som riksdagen redan för två år sedan skrivit om, då skulle, oavsett vem som väckt denna motion och oavsett om utskottet varit enhälligt eller icke, kammaren säkerligen utan vidare hava avslagit detta. Det är ju så, att denna kammare mycket starkt brukar reagera mot den ökning av arbetsördan, som Kungl. Maj:t ibland åstadkommer för riksdagen. Det bör väl då också vara en princip för riksdagen att icke i onödan överlasta Kungl. Maj:t med arbete. Det kan väl icke vara någon mening med att skriva i en sak, som man redan skrivit om. Jag förstår icke, vilken inverkan detta över huvud skall hava. Därför skall jag för min del be att få förklara, att jag även kommer att yrka avslag på punkt B i utskottets hemställan, emedan jag anser, att den däri föreslagna skrivelsen är fullkomligt omotiverad.

Nej, den springande punkten i förevarande fråga är den, som utskottet icke gått in på. Det är den frågan: vilken uppgift skall legostadgan fylla under den tid Kungl. Maj:t utreder frågan om en ny avtalslag för jordbruket? Det är den frågan, som det här gäller att besvara. Jag har redan i min motion tillräckligt tydligt visat upp, att legostadgan icke kan hava någon betydelse i detta avseende och alltså icke heller har någon uppgift att fylla och därför utan vidare kan avskaffas även under inväntandet av en ny avtalslag. Man behöver ju egentligen icke säga något vidare om denna sak än vad utskottet självt sagt, ty om jag frågar mig, vad utskottet anser beträffande den legostadga, som skulle komma att stå kvar, sedan riksdagen vidtagit den revidering, som utskottet föreslår, så får legostadgan av utskottet det betyget, att den fortfarande är otillfredsställande.

När nu andra lagutskottet har haft så lång tid på sig och när nu majoriteten tycker, att man måste hava några bestämmelser under övergångstiden, tycker jag, att andra lagutskottet kunde hava lagt fram ett förslag till en provisorisk lag. Det är ju så, att provisorier äro ytterst moderna i vår tid, och jag förstår icke, varför andra lagutskottet icke har kommit med ett sådant förslag. Då hade man vunnit två ting: för det första att dessa bestämmelser icke blivit »otillfredsställande», och för det andra att riksdagen skulle kunnat få en liten smula reda på, huru den framtida lagen skulle se ut, som lagutskottet vill avlåta en skrivelse om. Jag tror det skulle varit i högsta grad nödvändigt, att andra lagutskottet hade något talat om, huru det tänkt sig den lag, som det vill hava en utredning om. Man kan sannerligen icke få någon aning därom av de förvirrade direktiv, som finnas i utskottets motivering. Nu säger kanske utskottet, att det dock är väl mycket begärt, att ett utskott skulle på en riksdagssession hinna utarbete ett förslag till provisorisk lag i fråga om arbetsförhållandena inom jordbruket. Jag vill då för min del säga, att har man icke större pretentioner på en sådan lag än vad andra lagutskottet har, när det förordar, att legostadgan skall stå kvar under utredningstiden, borde det icke vara så svårt.

Om jag tittar efter i motiveringen, finner jag nämligen, att det enda som utskottet sätter värde på är följande — det säges för resten här nere på sidan 7 — »Vad som sedan återstår av legostadgan utgöres huvudsakligen av bestämmelser rörande avtals-tiden och regler för avtalets ingående och upplösning». Det är sålunda för dessa två ting huvudsakligen som utskottet förordar, att legostadgan skall stå kvar men vad finns det då för något i legostadgan i detta avseende? Jo, det finns sida upp och sida ned bestämmelser om avtalets ingående. Det är medlet, skulle man kunna säga, och det mål man kan vinna med detta medel är att det skall finnas en flyttningstid om hösten, den 24 oktober. Det är egentligen allt som finnes kvar. Jag vill då erinra om, att rättspraxis här i landet har gått utanför lagen och ändrat om lagen till den grad, att man egentligen icke förstår, hur så kan ske. Så är det t. ex. på det

*Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)*

*Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)*

sättet, att om en rättstvist hänskjutes till domstol och domstolen skall avgöra huruvida legostadgan skall tillämpas eller ej, frågar domstolen icke efter, om det finnes orlovsedel eller avskedsbetyg eller städjebervis eller hela den andra vidlyftiga apparaten, utan domstolen frågar enbart, om städjepenning givits, d. v. s. hela det minutiösa förfarande, som andra lagutskottet slår vakt omkring, har förändrats av rättspraxis, och det hela inskränker sig till en fråga, huruvida städjepenning givits eller icke.

Vad sedan avtalstiden beträffar, står det tydligt i lagen, att för landsorten gäller endast en flyttningsdag, den 24 oktober, men andra lagutskottet meddelar i sitt betänkande, att domstolarna hava brutit därmed och skapat ännu en flyttningsdag, nämligen den 24 april, som i detta sammanhang icke alls finnes nämnd i legostadgan. Det är sålunda icke mycket, som finnes kvar i detta avseende, och jag förstår nu icke vad det skulle göra för nytta åt någon människa med dessa bestämmelser, särskilt när man vet, att alla straffpåföljder avskaffats vid förra årets riksdag, så att en människa nu kan stanna på en plats, om hon vill det, och lämna den utan vidare helt enkel, om hon vill det. Jag förstår således icke, vilken betydelse detta skulle hava för lantbruket eller den inverkan och betydelse det skulle hava för arbetarna eller över huvud taget för någon part, som är beroende därav. Jag tycker således för min del, att det föreligger mycket svaga skäl för andra lagutskottet att insistera på, att legostadgan kan vara nödvändig under det man väntar på den blivande lagstiftningen på detta område.

Det är emellertid så, att arbetarna beröras i ganska stor utsträckning av denna legostadga på annat sätt, och jag får väl då först börja med den paragraf, som utskottet tillmäter så stort värde, nämligen § 6. Jag har i min motion talat om, att § 6 ger arbetarna vissa rättigheter, den ger dem ett visst stöd under sjukdom, men jag vågar påstå, att den paragraf dock är av mycken liten nytta. Andra lagutskottet påstår motsatsen, i det att utskottet säger, att jag har underskattat denna nytta. Jag vill för min del säga, att utskottet har överskattat den. Jag har själv en liten erfarenhet av den där paragrafen. I sextonårsåldern hade jag tjänst som dräng och blev sjuk under vintern. Jag fick ligga i en drängkammare med lergolv och ett litet ynkligt fönster, med råttor under sängen och med hål på väggen intill i stallet. Är det någon som kan undra på, att mina föräldrar icke ville tillåta mig att ligga sjuk där utan togo mig hem till sig? Vad har man för nytta av den paragrafen? I själva verket är det nog så, att det endast är i ett litet fåtal fall, som arbetarna verkligen kunna få någon hjälp efter § 6, och jag tror i de fall när det inträffar, så skulle det ha skett, även om paragrafen icke varit gällande. Vad hade följden då blivit? Följden hade väl blivit som oftast, att kommunen hade fått ingripa, att fattigvården hade fått taga hand om tjänaren, och jag vill för min del säga, att icke tycker jag det skulle vara så värst mycket svårare för en tjänare att få understöd av kommunen än att få un-

derstöd av en husbonde, på vars nåd han tvingas leva och av vilken han endast får sura miner och blir utsatt för allehanda trakasserier. Frågan om § 6 upplöser sig, tror jag, högst väsentligt till att utgöra en fråga för kommunerna; den kan bli ett litet extra stöd för kommunerna, det vill jag erkänna, men fråga är, om man för den skull skall bibehålla denna stadga, som dock på andra ställen innehåller vad som är mycket mera härresande och himmelsskriande.

Jag övergår till att behandla § 5. Det är ju på det sättet, såsom redan nämnts, att andra lagutskottet föreslagit, att riksdagen skall avskaffa 9 $\frac{1}{2}$ paragrafer och däribland den sista halvan av femte paragrafen men ej den första. Jag vill nu för min del säga, att det kan icke vara något förbiseende från utskottets sida, därför att jag redan i min motion påpekat de konsekvenser, vartill denna paragraf kan leda. Och jag tror ej, att utskottet ämnar försöka bestrida de konsekvenserna, ty hade utskottet kunnat göra det, hade det nog gjort det. Ty utskottet har varit mycket påpasslig på andra ställen, där jag gjort misstolkningar. Alltså finnes första hälften av femte paragrafen fortfarande kvar. Och vad stadgas däri? Jo, där stadgas, att för den händelse en tjänare måste lämna sin plats av en eller annan anledning, så äger husbonden rätt att taga landsfiskalen med sig och utan vidare vräka honom ur bostaden. Det är klart, att denna bestämmelse närmast har betydelse för den delen av landsarbetarna, som kallas statare. Dessa stå i den ställning att om de av en eller annan anledning, på grund av sitt förhållande eller husbondens förvållande eller av annan grund måste lämna sin plats, är det blott så, att husbonden spänner hästen för vagnen och landsfiskalen kommer och kastar ut stataren, hans barn och hustru och bohag på backen. Det är konsekvensen av denna paragraf.

Jag undrar verkligen, om det är en paragraf, som man bör hålla på. Jag undrar, om jordbrukarna med verklig rätt kunna säga, att denna paragraf måste finnas, därför att de måste ha bostäderna åt folket och icke kunna tillåta människor, som icke arbeta hos dem att upptaga dessa bostäder. Det är klart, att det ligger litet fog i ett sådant tal men jag säger, som utskottet sagt på annat ställe: Skulle det bli laglöshet rådande, om denna paragraf avskaffas? Skulle husägaren, den, som äger bostaden, komma att bli rättslös? Nej, då skulle den allmänna lagen komma att gälla och husbonden stå i samma ställning som vilken annan husägare som helst. Han fick gå en annan väg, i de flesta fall vända sig till domstol. Jag frågar, om det är någon människa med rättskänsla, som finner det riktigt, att det skall finnas en kategori medborgare, som icke få samma skydd av lagen och statens rättsinstitutioner som andra. Varför skola lantarbetarna bli utsatta för detta godtyckliga förfarande, när alla andra människor falla under domstolen? Vi ha i Sverige försökt införa rättsskydd, så långt vi kunnat, och då ha vi satt kvalificerat folk som domare att döma i alla fall som

Om upphävande av gällande legostadga.
(Forts.)

Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)

kunna förekomma. Men lantarbetaren skall ifråga om sin bostad stå i den undantagsställningen, att han skall vara utsatt för ett polisgodtycke. Jag frågar verkligen, om detta kan vara rätt, om andra kammaren kan gilla ett sådant system, en sådan olikhet inför lagen. Och jag skulle vilja vända mig till riksförbundare och bondeförbundare, de två partier, i denna kammare, vilka bruka påstå, att alla jordens brukare ha samma intressen, precis samma intressen, lantarbetaren, bonden, torparen och arrendatorn, och fråga dem: Vilja nu ni, som ha dessa åsikter, att en del av jordens brukare skall stå i sämre rättsförhållande än alla andra medborgare? Jag tycker, att rättvisan kräver, att man säger nej och gör vad man kan för att få slut på detta.

Och så vill jag också nämna några ord om det system, som för närvarande råder beträffande lantarbetarnas städsel, det system nämligen, att om jag tagit emot en städjepenning, ett mynt, då är jag dömd och lagd under legostadgan. Jag undrar, om detta kan vara ett system värt att hålla på. Jag tycker att det är omoraliskt, att man skall komma och locka en fattig arbetare med ett mynt, låta honom taga detta och falla in under alla dessa bestämmelser. Detta system är, såvitt jag kan finna, ovärdigt vårt civilicerade samhälle. Och jag tror, att andra kammaren gjorde klokt i att avskaffa detta. Man säger, och det säger även utskottet, att det är en frivillig sak, om legostadgan skall få ölla eller ej. Ja, var och en förstår, hur oändligt frivilligt det blir, när man endast tager emot ett mynt, en penning, och sedan faller under legostadgan. Det är en särskild art av frivillighet.

Till slut skall jag endast taga mig friheten att yttra några ord om de organiserade lantarbetarna och denna stadga. Det är så, att de organiserade lantarbetarna i detta land rest en kraftig opposition mot denna stadga och krävt dess avskaffande. Då är det kanske någon, som frågar sig, varför de göra detta. De ha ju sina kollektivavtal; ett kollektivavtal bryter legostadgan, och sålunda bli de fria och falla ej därunder. Ja, det låter nog riktigt, men är ej alldeles rätt ändå. Det är nämligen så, att först ha lantarbetarnas organisationer och lantarbetsgivarnas organisation kommit överens om kollektivavtal. Sedan har arbetsgivareföreningen skickat ut en ukas, där dess medlemmar påbjudas att truga lantarbetarna att teckna personliga kontrakt vid sidan av kollektivavtalet. Och så komma arbetsgivarna stickande med sin städjepenning, och så är det en hel massa av de svagare, som falla offer och taga emot den penningen. Och följden blir, att en del av dessa organiserade lantarbetare komma att falla både under kollektivavtalet och under legostadgan. Och det betyder, såvitt jag kan förstå, intet annat än detta, att i de punkter, där kollektivavtalet icke innehåller bestämmelser, i de punkterna falla lantarbetarna in under legostadgan. Och så får man detta olidliga tryck, som femte paragrafen medför och utövar på lantarbetarna. Följden är, att det blir egentligen omöjligt för lantarbetarnas organisationer att bedriva sitt ar-

bete, det blir omöjligt för dem att kämpa sin strid och få bättre levnadsförhållanden åt lantarbetarna och framför allt omöjligt att åstadkomma förbättringar i det bostadselände, som råder hos lantarbetarna. Och därtill kommer, att arbetsgivarna, när lantarbetarna komma och kräva vissa bestämmelser i kollektivavtalet, peka på legostadgan och säga: »Så säger lagen. Vi vilja icke rygga lagen». Och så kan man icke få dem att giva efter. Så ligger saken. Det visar sig att denna legostadgas upphävande egentligen är ett livsvillkor för lantarbetarrörelsen, och det kan ej bli möjligt för denna rörelse att lyfta upp lantarbetarna och giva dem människovärdiga existensförhållanden, att skapa drägliga bostadsförhållanden, med mindre denna legostadga avskaffas. Därpå hänger det hela, och det är på grund därav, som lantarbetarna rest en så kraftig och häftig opposition mot denna förältrade stadga.

Jag vill för min del ifrågasätta, om det kan vara till samhällets fördel, att lantarbetarna skola kämpa en sådan hopplös strid. Jag vill fråga, om det icke tvärtom skulle vara nyttigt för samhället, om det upprättas en målmedveten och kraftig lantarbetareklass i detta land, en stark lantarbetareklass med drägliga existensförhållanden och goda levnadsförhållanden över huvud. Icke skall det svenska jordbruket lida på det, och icke skulle det svenska samhället bli lidande genom detta. Nog blir det bättre än flykten från landsbygden, då de unga och kraftiga dragas ifrån landet och de gamla och svaga bli kvar, detta som man från jordbrukarhåll ofta klagat över. Nog skulle för jordbruket och det svenska samhället det vara bättre att ha en kraftig och målmedveten lantarbetarklass. Men det är det, som ej kan komma till stånd, så länge legostadgan hänger över dem som ett damoklessvärd. Om nu riksdagen i dag avslår våra motioner och riksdagen i dag följer utskottet och låter resterna av legostadgan bli kvar, vad blir följden av detta? Var och en bör kunna förstå, att om lantarbetarna ha den uppfattningen om legostadgan, och om det är ett faktiskt förhållande, att legostadgan håller tillbaka deras organisationers strävanden, så är legostadgas upphävande ett livsvillkor för lantarbetarna. Då kan man också lätt förstå, vad följden av ett sådant beslut blir. Följden blir, att om icke svenska riksdagen vill hjälpa, om icke svenska riksdagen har den rättfärdighetskänslan, att den vill sätta lantarbetarna på samma rättsplan som andra människor, måste givetvis lantarbetarna försöka åstadkomma rättelse på annat sätt, d. v. s. då måste lantarbetarna gå ut i en avtalsstrid, och det blir ej endast en strid om höjda löner utan om varjehanda bestämmelser. Det blir strider för att få bort lantarbetarsgivarerna från legostadgan, det kommer strejker och oändligt svåra förhållanden på arbetsmarknaden. Det finnes någon, som skrattar här, men kanske han icke blir så glad den dagen, då detta kommer. Och skulle det då icke lyckas för lantarbetarna att få arbetsgivarna bort från legostadgan genom avtalsrörelse, vad blir följden? Jo, följden blir, att lantarbetarrörelsen faller sönder och icke kan upprätthållas. Det blir en allas strid mot alla på lantbrukets arbetsområde, och det kan åtminstone icke staten ha någon nytta av. Lantarbetarna kräva

Om upphävande av gällande legostadga.
(Forts.)

*Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)*

icke, att riksdagen skall inskrida för att lämna dem sitt särskilda skydd. Lantarbetarna kräva icke, att riksdagen skall träda in och bli part i målet och ställa sig på arbetarnas sida i lönestrider t. ex. Lantarbetarna kräva endast att bli jämställda, att bli jämlikar med andra medborgare, att få samma utgångspunkt för sin kamp för tillvaron som andra medborgare. Det är det de åsyfta genom att kräva, att legostadgan upphäves. Jag kan ej förstå, hur man överhuvud skall kunna hålla på, att lantarbetarna skola vara ett sämre slag av människor, som icke ha samma stöd av lagen som andra medborgare. Och jag tycker, att andra kammaren för sin del gjorde klokt och riktigt, om den i dag upphävede legostadgan. Den utredning, som utskottet begär, är redan beslutad. Den ligger redan hos regeringen. Man behöver sålunda inte riskera den. Jag vill för övrigt säga till dem i denna kammare, som tro, att man skall kunna begagna legostadgan såsom ett bytesmedel för att i en framtid byta bort den mot en annan avtalslag, att det skola herrarna icke sätta för stor tro till. Min uppfattning är, att lantarbetarna icke komma att släppa den ena trälstadgan mot en annan, icke komma att falla till föga för det enkla knepet, att man skall begagna detta som bytesmedel. Saken är den: antingen skall riksdagen göra lantarbetarna rättvisa, eller också måste lantarbetarna ute på arbetsfältet själva försöka skaffa sig rättvisa. Det är konsekvensen.

Herr vice talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan under punkt A) och bifall till den av herr Linder m. fl. vid utlåntandet avgivna reservationen.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Herr Sköld började sitt anförande med att anmärka emot, att detta utlåntande icke förr inkommit på riksdagens bord. Jag vet icke, om herr Skölds motioner skola ha någon företrädesrätt vid behandlingen här i riksdagen. Är så icke förhållandet, så tror jag, att andra lagutskottet har i tid behandlat sina arbeten, och de äro nu slutförda. Jag vet icke, om det utskott, som herr Sköld tillhör, gjort detsamma.

Det förefaller mig, som skulle det vara en bestämd motsättning i de uttalanden, som här göras av den föregående ärade talaren. I ena ögonblicket säger herr Sköld, att här finnes ju ingenting kvar av legostadgan, vad skall det då tjäna till att bibehålla dessa rester. I det andra ögonblicket få vi höra, att denna legostadga är ett hinder för allt vad den jordbrukande arbetarebefolkningens framåtskridande vill säga, huru dessa återstoder fortfarande äro en trälstadga, som misshandlar på det grymmaste dessa arbetarelager, och han ansåg, att det skulle vara en skam för dem att man fortfarande ha dessa bestämmelser kvar. Därigenom skulle denna arbetareklass betraktas såsom av ett sämre slag än andra människor. Kunna vi verkligen icke vara ense därom, åtminstone i denna kammare, att betrakta sådana ord såsom uppenbara överord, som näppeligen borde sägas från denna plats. De kunna möjligen passa ute i agitationen, men de borde icke här ha förekommit.

Herr Sköld erkände själv, att man tagit bort de värsta sakerna,

*Om upphä-
vande af
gällande
legostadga.
(Forts.)*

och vi ha faktiskt bemödat oss om att företaga en sådan upprensning. Detta tyckes ha lyckats oss i ganska stor utsträckning, ty motionären säger, att vad man anmärkt på har borttagits. Han gör dock ett undantag beträffande en punkt, nämligen den 5 § i legostadgan, den som handlar om möjligheten för husbonde att skilja tjänare från sin tjänst i händelse tjänaren har gjort sig skyldig till vissa saker, som skulle kunna föranleda en sådan åtgärd. Det är naturligtvis ingalunda så, som den föregående ärade talaren yttrade, att vilka som helst husbondens förhållanden eller tjänarens förhållanden skulle kunna giva anledning till sådant. Det är naturligtvis tjänarens förhållande det beror på, och härvid finnes en sådan möjlighet att skilja tjänaren från tjänsten. Jag är fullkomligt villig att erkänna, att då jag försökte att noga sätta mig in i saken, jag från början tänkte mig, att man skulle kunna stryka den 5 § helt och hållet. Men därmed skulle man icke bliva av med den olikhet inför lagen, som herr Sköld nu påstår skulle äga rum. En verklig likhet inför lagen skulle då icke inträda, utan tvärtom skulle jordbrukarna därigenom komma i en sämre ställning än de övriga medborgare, husägarna, till vilka herr Sköld hänvisade. Vad utsökningslagen föreskriver rörande exekutivt förfarande vid skiljande från innehav av lägenhet torde nämligen med visshet icke kunna tillämpas på dessa förhållanden. Man har vid utarbetandet av utsökningslagens föreskrifter rörande exekutivt förfarande tagit hänsyn till, att just dessa förhållanden i tjänstestadgan äro reglerade genom denna. Skulle man sålunda taga bort dessa bestämmelser, så skulle husbonden icke äga någon möjlighet att falla tillbaka på utsökningslagen, utan han skulle endast ha tillgång till domstolsvägen, och det torde väl även herr Sköld erkänna, att det är två vitt skilda saker. Därigenom skulle det bliva omöjligt att skilja en absolut ovillig tjänare från bostaden under den långa tid, domstolsförfarandet ägde rum; under hela det år, som tjänsteavtalet bestod, skulle alltså denna tjänare få inneha sin bostad. Och vi få erinra oss, att det ingalunda torde vara så behagligt för en husbonde att gå till sådana åtgärder. Det bleve ofantligt sällan det kunde förekomma. Vi ha naturligtvis en garanti, en ofantligt stark garanti härför i det förhållandet, att på detta område finnes brist på arbetskraft, som alla veta, varför man kan förstå, att en husbonde endast i ytterst sällsynta fall och först sedan han blivit driven mycket långt försöker sig på sådana åtgärder. Och gör han det utan att ha verklig rätt bakom sig, då får tjänaren tillfälle att utöva sina rättigheter gent emot husbonden. Det står särskilt angivet i denna paragraf, att han kan gå domstolsvägen och sålunda skaffa sig upprättelse denna väg och erhålla skadestånd.

Vi ha inom utskottet gått den vägen, att vi icke ansett oss för närvarande kunna helt stryka stadgan. Vi ha även angivit, vad vi ansett vara värt att bibehålla. Det är dels avtalstiden och dels formerna för avtals ingående och upplösning. Det är huvudsaken i vad som finnes kvar.

Nu säger man, att kollektivavtalen kunna hjälpa i alla sådana fall. Ja, gubevars, där kollektivavtal kommit till användning, men

Om upphä-
vande av
gällande
lagstadga.
(Forts.)

det får väl var och en erkänna, att så icke är förhållandet över allt. Vi ha vidsträcktare trakter i vårt land, och vi ha dessa otaliga uppgörelser mellan jordbrukare, som bo här och där i landet och ha kanske en enda dräng. Då finnes det väl ett visst behov av att något skall finnas, som reglerar även dessa saker. Att detta skulle vara till skada för de frigörelsesträvanden, som talaren talade om, tror jag vara omöjligt.

Talaren frågade, huru vi kunde vara belättna med så litet som detta. Nej, naturligtvis är man icke belåten, men man har ingen annan väg att gå än att behålla detta lilla och begära en ny lag, som kan anpassa sig efter nu rådande förhållanden. Även en sådan ny lag bör lika litet som den nuvarande vara en lag av tvingande art utan av dispositiv art, och icke heller den får vara sådan, att den hindrar de strävanden, som här åberopats och som man talat så mycket om. Någon anledning att befara att man genom utnyttjandet av dessa bestämmelser skulle hålla tillbaka ett arbete i lojalt framåtskridande riktning, avseende denna arbetsklass, är absolut uteslutet genom den motivering, som vi lämnat, och de uttalanden, som vi gjort rörande den lagstiftning, som vi tänkt skulle komma i stället.

Man säger, att denna klass skulle befinna sig i en sämre ställning eller betraktas som något sämre, därför att det finnes en särskild lagstiftning rörande dess arbetsförhållanden. Ett sådant påstående är fullkomligt omotiverat. Därför att en rättsreglering finnes på ett särskilt område innebär väl detta icke något nedsättande för någon som helst, då samtidigt ju avtalsfriheten är fullt bevarad.

Talaren yttrade vidare, att det var obehövt för riksdagen — och han var till och med ännu skarpare i sitt uttalande — att nu avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning rörande en sådan lagstiftning, emedan redan år 1918 en liknande skrivelse blivit avgiven av riksdagen. Ja, det är alldeles sant, men han förbisåg, att mellan år 1918 och innevarande år kommit något emellan, och det är Kungl. Maj:ts ställning till frågan 1919. Som vi erinra oss, avlämnade Kungl. Maj:t då en proposition, som antogs av riksdagen, i vilken angivits vissa ändringar i tjänstestadgan. Där gjorde departementschefen ett uttalande, som gick ut därpå, att enligt hans uppfattning skulle icke denna fråga kunna upptagas utan i samband med en avtalslagstiftning rörande ett mycket större område och ännu mera omstridda områden, nämligen beträffande industriarbetarnas kollektivavtal. Vi känna till, vilka strider som här rått, och vi måste erkänna att med avseende på detta är tiden ännu icke mogen.

Ifrån detta resonemang har utskottet tagit avstånd. Utskottet säger, att enligt dess uppfattning kan man och bör man verkligen komma fram till en viss reglering på det här särskilda tjänsteavtalsområdet, utan att man behöver röra upp hela denna stora fråga, vilket, om det skulle ske i ett sammanhang, skulle på mycket lång tid uppskjuta hela frågan. Detta gör det motiverat, att vi skriva på

nytt och påpeka detta förhållande och begära ett skyndsamt förslag till sådana avtalsbestämmelser, som jag nyss antydde och som äro angivna i utskottets utlåtande.

*Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)*

Vi ha med andra ord ställt oss på samma ståndpunkt som 1918 års riksdag beträffande vissa centrala delar av tjänstestadgan, tills vi få en sådan här ny lagstiftning. Men vi fortsätta det arbete, som påbörjades av den föregående regeringen genom att ränsa bort sådana saker, som icke lämpligen böra finnas kvar. Kungl. Maj:t tog ju ett avsevärt steg förra året och vi ha fortsatt i samma riktning. Vad som återstår — det har ju här särskilt påvisats — rörande 5 § gör det ytterligare angeläget, att den utredning och det förslag, som vi begärt, skall komma med det snaraste, vilket vi hoppas skall kunna åstadkommas.

Jag ber därför herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sköld: Herr talman! Jag skulle icke begärt ordet så tidigt efter mitt första anförande, om det icke varit på det sättet, att utskottets ärade ordförande begagnat, jag skulle vilja säga, litet översittarefasoner. Jag hade i mitt första anförande begagnat ett ord, som jag tror var slavstadgan, och det var detta överord, såsom utskottets ordförande uttryckte sig, som gav honom anledning till en liten reprimand mot mig. Jag skall be att få tala om för utskottets ärade ordförande, att om jag icke tar fel är det numera avdöde professor Winroth, som begagnat detta ord om tjänstestadgan. Och för övrigt vill jag säga, att detta ord är ett utmärkt litterärt ord, varom man icke alls kan säga, att det icke passar i riksdagens andra kammare.

Vidare säger herr von Sneidern, att det finns en bestämd motsättning i mitt anförande: å ena sidan säger jag, att det finns intet kvar av legostadgan, och å andra sidan säger jag att det som finns kvar är ett hinder för jordbrukarnas frihetskamp. Herr von Sneidern borde ha observerat, att den första delen av detta mitt påstående, att det icke finns någonting kvar av legostadgan, hänför sig till den del, som herr von Sneidern i utskottets utlåtande har påpekat såsom det, som huvudsakligen finns kvar. Den andra delen hänför sig framför allt till 5 §. Således var det inte på något sätt någon motsägelse i vad jag sade.

Vad 5 § beträffar, säger herr von Sneidern, att om man toge bort legostadgan, så skulle jordbrukarna komma i sämre rättsligt förhållande än andra ägare av bostäder, därför att de finge gå till domstol. Utsökningslagen 192 § kan härvidlag icke begagnas. Ja, men efter vad jag hört skall det vara så, att överexekutor endast i mycket klara och obestridliga fall kan tillämpa utsökningslagen. I alla andra fall är husägaren hänvisad att gå till domstol. Det skall sålunda i stort sett bli ett jämlikhetsförhållande i detta avseende.

Herr von Sneidern tillägger, att enligt 5 § arbetarna äga rätt att gå till domstol. Ja, det vet väl var och en människa, att, när

Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)

det gäller processer, drar i många fall den fattigaste det kortaste strået.

Så vitt jag kunde finna, var det huvudsakliga i herr von Sneiderns anförande och i hans uppfattning angående legostadgan avtals-tiden. Legostadgan innehåller den 24 oktober, praxis säger den 24 april och den 24 oktober. Men ger legostadgan någon garanti åt någon för att man skall respektera dessa bestämmelser? Såsom jag redan anført, har ju straffpåföljden avskaffats. Alltså är det ingen-ting som hindrar, om det blir ett rättslöshetstillstånd, att arbetaren lämnar sin plats när han vill, dock med full frihet för husbonden att gå till domstol och skaffa skadestånd av den, som intet äger. Jag tror herr von Sneidern överskattar den betydelse, som ligger i legostadgans bestämmelse om avtalstiden.

Sedan tycktes utskottets ärade ordförande finna, att det var omöjligt att tro på vad jag sagt om legostadgans inverkan på orga-nisationssträvandena. Vad jag sade, var faktiska saker och ting, som jag hört av personer, som legat ute i detta arbete och som känna till detsamma. Intet annat, icke några teoretiska spekulationer, utan det praktiska livet, sådant det är, har sålunda givit mig impulsen till vad jag sagt.

Och så var det slutligen den där utredningen, som hade inträfat nu från 1918 till 1919, nämligen i det avseendet att den föregående justitieministern icke gillade riksdagens uppfattning. Men, herr von Sneidern, om den nu sittande justititeministern icke heller delar riksdagens uppfattning, då blir det ju intet resultat, föreställer jag mig. Och om icke justititeministern, som nu sitter, har samma uppfattning som den justitieminister, vilken satt 1918, finnes intet, som hindrar den nu sittande ministern att med stöd av 1918 års skrivelse sätta i gång en utredning. Så nog tror jag herr von Sneidern kunde ha nått sitt syfte lika bra med att interpellera om den saken.

Herr Sjölander: Herr vice talman! Då jag denna gång uppträder i en debatt om tjänstehjonsstadgans avskaffande, så vågar jag påstå, att jag talar å tusentals organiserade lantarbetares vägnar. Utskottet har följt linjerna från 1918. Men förhållandena på våren 1918, då denna fråga behandlades med anledning av en motion väckt av mig, och förhållandena i innevarande stund äro väsentligt olika, då det gäller lantarbetarna. På våren 1918 förekom knappast någon nämnvärd organisation bland lantarbetarna. Det var först på hösten samma år, som svenska lantarbetarförbundet reorganiserades och ett målmedvetet organisationsarbete bedrevs på den uppländska landsbygden. Nu finnas emellertid mycket starka organisationer i snart sagt varje landskap, där jordbruket är huvudnäringen.

Vad är de organiserade lantarbetarnas ofrånkomliga krav? *Legostadgan måste bort*. Genom petitioner från Uppland ha 3- å 4,000 lantarbetare vädjat till riksdagen och andra lagutskottet i denna sak, och genom resolutioner från snart sagt alla delar av Sveriges land ha lantarbetarna givit tillkänna sin vilja. Denna opinionsyttring

skulle säkerligen ha kommit mycket förr, om man haft ett organ att framföra densamma, men så har icke varit förhållandet. Skall denna opinionsyttring, denna vädjan till riksdagen förklinga alldeles ohörd? Man frestas tro detta, då man tager del av andra lagutskottets utlåtande.

Nu är det väl så, att mycket blivit gjort för andra arbetare och andra samhällsgrupper, men mycket litet blivit gjort för lantarbetarna. Då herr Sköld här uppträdde i kammaren, vågar jag påstå, att intresset var ofantligt litet för vad han hade att säga, och jag tänkte då inom mig: Är verkligen intresset så litet för lantarbetarnas mest vitala spörsmål här i riksdagen, och jag fann det verkligen beklagansvärt. Nu känner verkligen lantarbetaren det så, som om riksdagen mycket litet intresserade sig för hans angelägenheter i allmänhet och detta gör honom bitter och olustig för hans arbete. Han finner det ganska egendomligt och upprörande, att han skall underordnas en lag, som kan karakteriseras som en renodlad och typisk klasslag. Är det då något, som motiverar denna lagstiftning? Nej, det finnes icke något som helst skäl för en dylik lagstiftning, utan jag vågar påstå, att hänsynslösheten och brutaliteten från de lagstiftandes sida mot lantarbetarkåren här träda fram, såsom de gjort i gångna tider.

Nu äro vi emellertid alla ense om att legostadgan bör avskaffas och så skyndsamt som möjligt. Trots detta föreslår likväl utskottet, att vissa paragrafer skola stå kvar i avvaktan på en lagstiftning i ämnet. Ja, hade Sveriges lantarbetare varit oorganiserade, och det icke funnits den ringaste utsikt att organisera desamma, då hade kanske ett fortsatt statens ingripande varit någorlunda befogat, märk dock, såvida detta statens ingripande hade haft huvudkaraktären av en skyddslagstiftning för lantarbetarna. Ett faktum är väl emellertid, att tjänstehjonsstadgan i regel är satt ur praktiken. Ingen god husbonde, ingen präktig arbetsgivare tager den ringaste notis om legostadgan. Den är för honom alldeles obehörlig. För en sämre arbetsgivare, d. v. s. en sådan som icke tänker på, icke bekymrar sig om arbetarnas bästa, för honom kan ju tjänstehjonsstadgan ha en viss betydelse, men icke för några andra.

Var nu tjänstehjonsstadgan förut överflödig, så vågar jag påstå, att denna stadga blivit ännu mera överflödig, sedan lantarbetarna så pass mangrant, som skett, organiserat sig. Och herrarna kunna vara fullt övertygade om, att detta organisationsarbete fortfarande bedrives med en oerhörd kraft och energi och med en framgång, som den mest optimistiske knappt vågat drömma om. År 1919 blev egentligen märkesåret för lantarbetarna. Då blev föreningsrätten i praktiken erkänd och arbetsförhållandena reglerades genom avtal, som gälla flera av Sveriges landskap. Skulle någon motvilja nu finnas mot dessa avtal, så tror jag, att denna motvilja snart nog skall komma att bortarbetas, då erfarenhet vinnes, att arbets- och löneförhållandena mycket väl kunna regleras genom fria avtal. I sommar komma troligtvis lokala avtal att göras upp i snart sagt varje landskap, där egentligt jordbruk bedrives. När arbetsgivarna funnit sig tillräta

Om upphävande av gällande legostadga.
(Forts.)

Om upphävande av gällande legostadga.
(Forts.)

med de nya tidsförhållandena och upphöra med sina småkitsligheter mot arbetarna, så skall man finna, att de fria avtalen till fullo fylla sin uppgift.

Utskottets majoritet hade enligt min mening handlat mycket klokt, om den föreslagit tjänstehjonsstadgans fulla slopande. Sedan kan man bida tiden för att se till, om ett slopande skulle medföra så fruktansvärda konsekvenser för samhället, som man varit böjd att tro från arbetsgivarhåll.

Vilken betydelse få nu resterna av denna stadga? Ja, jag vågar påstå, att de bli för jordbrukaren icke av den minsta betydelse, utan legostadgan kommer att kvarstå såsom en absolut onödig utmaning mot hela lantarbetarkåren. Är det klokt av riksdagen att under sådana förhållanden besluta, att denna legostadga skall stå kvar? Jag frågar. Ett envist fasthållande vid densamma och dess principer måste föra med sig, såsom herr Sköld redan antytt, att lantarbetarna tvingas in på oparlamentariska vägar, och det vill väl riksdagen ej vara med om, då riksdagen har att i så fall bära ansvaret för konsekvenserna. Jag känner ju mycket väl förhållandena, då det gäller de organiserade lantarbetarna, och jag kan säga herrarna, att, får man icke bort legostadgan på annat sätt, ja, då komma lantarbetarna att tillgripa medel för att få bort densamma. Och lantarbetarkåren, då den är organiserad, utgör en fruktansvärd maktfaktor. Det råder en våldsam indignation bland lantarbetare gentemot legostadgan. Lantarbetarna fordra att bli likställda med andra arbetare och icke vara föremål för någon undantagsställning.

Nu finns det intet, som motiverar ett bibehållande av denna legostadga. Lantarbetarna själva ha icke givit den ringaste anledning därtill. Skola lagar stiftas, då har alltid riksdagen gått efter den linjen, att de skola stiftas lika för alla. Man stiftar exempelvis icke olika lagar för stad och land. Den ena klassen får icke bli föremål för en särslagstiftning eller en ren klasslagstiftning mer än den andra, och en avtalslagstiftning, som äventyrar arbetarklassens vällovliga intressen, kommer säkerligen att allvarligen bekämpas av samtliga arbetare.

Jag kan icke finna annat, än att riksdagen och dess andra kammare här skulle handla synnerligen klokt, om den antog förslaget om legostadgans fullständiga slopande. Följden skulle bli den, att en onödig bitterhet från lantarbetarna skulle försvinna. Jag tror, att det skulle skapa ett större intresse bland arbetarna för jordbruksarbetet, skapa större arbetsglädje. Nu är det i alla fall så, att lantarbetarna känna sig vara föremål för en viss ovilja från de styrande samhällslagrens sida. Lantarbetarna hoppades mycket av det demokratiska genombrottet. Men de ha ställts utanför en så viktig lagstiftning som den, som rör arbetstiden. Då skulle det icke vara för mycket begärt, att de skulle slippa denna eländiga och för dem hånfulla lag, som bär namnet tjänstehjonsstadgan.

Jag vädjar till andra kammaren, att den må följa motionärerna i denna sak och bifalla den här avgivna reservationen.

Herr vice talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Magnusson i Skövde: Jag tillhörde år 1918 det tillfälliga utskott, som då hade att behandla en motion av herr Sjölander i förevarande ämne. Man kan knappast säga, att den avsåg utesamma som nu föreliggande motioner. Visserligen gick den ut på borttagande av legostadgan, men motionären yrkade därjämte på dess ersättande med annan, efter tidsförhållandena lämpad avtalsform. Utskottsmajoriteten gick med på detta yrkande, och herr Sjölander var själv en av de ivrigaste förespråkarna härför, och han drev med ganska stort eftertryck den satsen, att jordbruket icke ifråga om arbetare och avtalsförhållanden var betjänt med samma former som övriga näringar, i det jordbruket tarvade längre avtals-tid än dessa näringar. Var och en, som känner jordbrukets förhållanden, måste utan tvivel giva den meningen rätt, ty det är alldeles uppenbart, att i samma mån jordbruket i gemen icke kan räkna med säker tillgång på arbetskraft under jordbrukssäsongen, d. v. s. den blida årstiden, blir jordbruksdriften icke blott försvårad utan i många fall omöjliggjord. Herr Sjölander gjorde förra gången gällande, att han talade å många tusen lantarbetares vägnar och i dag sade han sig tala på tusentals organiserade lantarbetares vägnar. År 1918 bjöd honom hans samvete att yrka bifall till utskottets hemställan, nämligen om legostadgans ersättande med en annan avtalsform, men nu har hans samvete tydligen ändrat sig i samma mån, som uppfattningen bland lantarbetarna blivit en annan, varför han nu yrkar på stadgans slopande utan något i stället.

Herr Sköld yttrade, att enligt hans och hans medmotionärers mening ordet »slavstadgan» eller, som han sade, »trälstadgan» var ett alldeles utmärkt litterärt ord. Jag tror, att man kommer sanningen närmare, om man säger, att det är ett utmärkt agitatoriskt ord, att man har så vant sig vid det i agitationen, att man är fullständigt suggererad av detsamma och nu ej kommer från det i denna debatt, men nog kunna vi vara ense om att, såsom legostadgan kommer att se ut efter de föreslagna förändringarna och såsom den tillämpats i vårt land, det är oberättigat att tala om en trälstadga.

Jag har icke så litet sysslat med arbetsförmedling, och jag tillät mig att i en föregående remissdebatt framhålla, hur behöfligt det var att åstadkomma en avtalslagstiftning, så att avtalet skulle hållas i helgd, och att det icke minst var ett stort behov därav ifråga om jordbruket. Det är icke rätt eller gott, att någondera parten och allra minst jordbruksarbetarna så ringakta ett slutet avtal, att man icke blott bryter avtal utan rent av aldrig inställer sig, när ett avtal gjorts upp. Jag skall emellertid icke nu närmare ingå på denna sak.

Man tyckes från motionärernas sida vilja göra gällande, att avtalslagstiftningen alldeles givet skulle vara till skada för den ena parten, nämligen arbetarna. Vad vi åsyfta med en avtalslagstiftning — åtminstone är det min uppfattning — är att reglera förhållandena såvitt möjligt rättvist mellan båda parterna, så att de icke skola bli vare sig den ena eller andra parten till förfång, utan till gagn, men att reglera dem därhän, att, då ett avtal är slutet,

Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)

det såvitt möjligt skall fullföljas. Nu är det ju sant, att legostadgan i många fall icke tillämpats eller kunnat tillämpas, men det är i alla fall ännu den enda lagliga form av avtal vi ha, och dess bättre är det så i många trakter av vårt land både bland arbetsgivare och arbetare, att har man slutit ett avtal enligt legostadgan, respekteras det från båda hållen. Det vill bra mycket till för att påstå, att det för arbetarna skulle vara ovärdigt eller utgöra ett hinder för dem att höja sig eller arbeta sig upp till bättre villkor att ställa sig denna lagstiftning till efterrättelse. Det är möjligt, att legostadgan på åtskilliga håll är ett hinder för dem, vilka i lantarbetarrörelsen se en möjlighet att komma fram till ära och inflytande, men detta är icke något landsintresse eller ett näringsintresse, men ett landsintresse av stor räckvidd är, att jordbruket har sådana arbetsförhållanden, att det kan arbeta med trygghet och säkerhet. Det gäller för oss att se till, att vårt jordbruk kan arbeta under någorlunda trygga förhållanden, så att det icke blott under normala tider i huvudsak kan tillgodose landets behov utan även under de onormala förhållanden, som kunna inträffa. Ett av de viktigaste och första villkoren härför är, att arbetsvillkoren äro sådana, att jordbruket har en tillräcklig och säker arbetskraft, och att man icke utan vidare kan riva upp de avtalsförhållanden, som nu bestå.

Det framgår tydligt av motionärernas framställning, att de ställa sig avvisande mot yrkandet på åstadkommande av lagliga former för avtalsförhållandena inom jordbruket. Jag är själv utgången ur lantarbetarkretsar, och jag kan sanningsenligt säga, att då jag håller på legostadgan i den modererade form utskottet föreslagit, är det icke därför att jag ställer mig avog mot lantarbetarna eller vill hindra dem att komma till en bättre ställning, men jag påstår, att endast i samma mån jordbruket når en tryggad ställning, blir det möjligt att väl avlöna arbetarna och därmed höja hela lantarbetarkåren. Men skapas osäkra arbetsförhållanden och gör man vanskligheterna allt större för jordbruket, hjälper ingen lantarbetarorganisation i världen, utan det blir i alla fall omöjligt för jordbruksarbetarna att ernå en bättre ställning, ty det ena sammanhänger med det andra. Jag vill betona, att då jag röstar för bibehållande av legostadgan i modererad form och uttalar mig för en ny avtalslagstiftning, är det icke därför att jag står avog mot lantarbetarna, utan därför att jag vill ha tryggare förhållanden, som i längden äro till gagn såväl för lantarbetarna som för lantarbetsgivarna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Carlsson i Frosterud: Jag har deltagit i andra lagutskottets behandling av föreliggande fråga, och jag är enig med majoriteten i dess uttalande angående den nu gällande tjänstehjonsstadgans art och karaktär och olämpligheten av att bibehålla denna stadga såsom en avtalslag för jordbruksarbetarna. Därför är det litet egendomligt, att våra linjer måste skiljas, då man dragit slutsatserna av detta vårt gemensamma omdöme om den nuvarande tjänstehjonsstadgans beskaf-

fenhet. Efter den motivering utskottet bestått sitt utlåtande synes det i konsekvensens namn, som om man icke rimligen borde kommit till annan slutsats än att yrka på att legostadgan utan vidare skulle upphävas, men av skäl, som utskottet anfört, har man stannat inför att stryka under vad 1918 års riksdag uttalat och Kungl. Maj:t fullvälet, nämligen att det skall stiftas en ny lag. Men då utskottet fördömer den nuvarande tjänstehjonsstadgan som avtalsform och det vidare av nästan samtliga lantbrukare, som man talar vid, fälles det omdömet, att den är så orimlig, att den icke kan tillämpas, synes ej något skäl förefinnas varför densamma skulle bibehållas. Den kan ju icke ha någon betydelse som avtalsform, då man icke kan tillämpa den.

Om upphävande av gällande legostadga.
(Forts.)

Utskottet har nu gått att råda bot på de värsta missförhållandena, som yppa sig ifråga om legostadgan, och föreslagit upphävande av en hel del av dess bestämmelser. Om man ser efter vad dessa paragrafer innehålla, så synes det vara tämligen grava saker, som utskottsmajoriteten är med om att upphäva. Man finner, att utskottet är frikostigt gent emot jordbruksarbetarna, då utskottet vill borttaga de förpliktelser, som äro intagna i tjänstehjonsstadgan och avse att tjänstehjon skall vara gudfruktigt, troget, flitigt, lydigt, nyktert och sedligt. Allt detta vill utskottsmajoriteten gå med på att stryka genom uteslutande av 10 §. Om, såsom utskottet föreslår, 5 § andra stycket också upphäves, befrias minderåriga tjänstehjon från en kanske ur arbetsgivarnas synpunkt välbehörlig husaga. Vidare befrias tjänstehjon från förbudet att under förbjuden tid vistas på krogar och näringsställen, att utan husbondes tillstånd begiva sig ur huset eller bli borta under natten, och att förvara sin kista med kläder på annat ställe, än där vederbörande tjänar. Dessutom är det en hel del andra bestämmelser av stötande art, som skulle borttagas genom utskottets förslag.

Då måste man fråga sig, vad är sedan kvar av stadgan. Ja, det ger utskottet självt hänvisning på i motiveringen, där det heter, att upphävandet av nu åsyftade paragrafer icke skulle medföra något rättslöshetstillstånd. De fall, som omnämnas i 10 § såsom skäl för husbonde att skilja tjänare från hans tjänst, inneslutas huvudsakligen i 5 § första stycket, där samma synder från tjänarnas sida uppräknas, som innehållas i 10 §. Sålunda är det endast skenbar reform som förverkligas genom att borttaga 10 §, då man bibehåller själva saken i 5 § första stycket, där det uppräknas en hel del förhållanden, som berättiga husbonde att avhysa tjänare från hans tjänst. Jag vill därmed framhålla, att fördelarna med att upphäva de här paragraferna i tjänstehjonsstadgan, som utskottet här föreslår, äro i realiteten icke så stora, som man, utan att genomläsa hela tjänstehjonsstadgan med de kvarvarande delarna, annars lätt skulle kunna tro.

Men om man vidare ser på vad som står kvar i tjänstehjonsstadgan, sedan dessa paragrafer äro upphävda, så finner man att utskotts-förslaget bibehållit de bestämmelser i legostadgan, som för arbetsgivarsidan inom jordbruket äro av det största intresset. Jag har ju nämnt vad 5 § berättigar arbetsgivaren till, nämligen att om han kan pådyvla sin tjänare någon förseelse, som omnämnas eller kan intänjas

Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)

under 5 § första stycket, äger han rätt genom polismyndighetens försorg få honom avhyst. Men om man vidare ser på vad 33 § i stadgan innehåller, nämligen att husbonden icke är pliktig, om han icke så vill, till tjänstehjonet utgiva någon del av avlöningen, förrän det sin tid har ordentligen uttjänt, och man dessutom ser på vad 52 och 53 §§ innehålla, så finner man, att arbetsgivaren här bibehållits vid sin vräkningsrätt, han är bibehållen och tillförsäkrad sin självpantningsrätt samt är berättigad att innehålla lönen för tjänaren under den tid tjänsteavtalet varar, såsom garanti för att tjänaren icke skall gå ur tjänsten innan avtalstidens slut, ty då går han lönen förlustig. 52 och 53 §§ ge ju arbetsgivaren rätt till och med att panta tjänstehjonets kläder, i fall han kostat på honom något t. ex. i undervisningsväg, såsom lärt honom skriva eller räkna, och som arbetsgivaren icke ansett sig få valuta för under tjänstetiden. Då har tjänaren icke rätt att taga sina klädespersedlar och sin kista, innan han ekonomiskt gottgjort arbetsgivaren.

Det är icke så betydelselösa moment, som arbetsgivareintresset även efter upphävandet av de paragrafer, som utskottet föreslår, bibehållits vid såsom en tumskruv på tjänaren vid sidan av den ekonomiska övermakt, som arbetsgivaren givetvis intager gent emot tjänaren. Jag tror icke, att det är i jordbrukets intresse, då det gäller att skaffa den härför nödiga arbetskraften, att envist vidhålla sådana absurda bestämmelser som de, vilka sålunda finnas i denna tjänstehjonsstadga. Jag tror icke, att man härigenom underlättar möjligheterna att rekrytera jordbruket med arbetskraft, utan att man tvärtom försvårar desamma. För övrigt vill jag framställa den frågan: om nu denna tjänstehjonsstadga endast kan tillämpas i ett fåtal fall i jämförelse med sådana enskilda arbetsavtal, där icke tjänstehjonsstadgan tillämpas, varför kan då icke detta övriga lilla fåtal reda sig utan denna särskilda lagstiftnings hjälp, som skulle bestå i ett bibehållande av legostadgan? Legostadgan tillkom år 1833 och var avsedd att reglera alla möjliga tjänstehjonsförhållanden, men i huvudsak skulle den utgöra en lösdriivarlag, men den delen av dess uppgift finnes nu icke mera. Men då man i alla fall ser på formuleringen av denna stadgas paragrafer, så finner man, att i de delar, som ännu äro i kraft, återkommer ordet tjänstehjon icke mindre än 142 gånger. Detta, om något, markerar väl den tidsanda, som låg bakom en sådan lagstiftning, där man på detta bjärta sätt fastslår arbetsgivarpartens ställning gent emot arbetstagaren; å ena sidan står *husbonden*, å andra sidan *tjänstehjonet* och detta har man måst uttrycka ett otal gånger. Man förstår, att man i våra dagar måste ta hänsyn till rättsuppfattningen hos de personer, som måste taga tjänst hos en annan enskild person för att skaffa sig sitt levebröd, till dess de komma i mera självständig ställning. Man bör kunna förstå, att det finnes hos dessa en självmedvetenhet, som uppreser sig mot att taga tjänst under sådana former, att de såsom herr Sköld mycket riktigt påpekade, genom att taga lega mot denna »*städjepenning*» dock kommer in under tjänste-

hjonsstadgans föräldrade bestämmelser, vilka sätta dem i ett tjänstehjons ställning. Det är icke alls överensstämmande med uppfattningen av människovärdet i våra dagar. Man kan sålunda icke komma ifrån, att tjänstehjonsstadgan är en lag av den antikverade beskaffenhet, att det är högst besynnerligt, om man år 1920 i riksdagens folkvalda kammare anser det vara ett lämpligt sätt att bibehålla denna stadga i gällande kraft såsom avtalslag, då det gäller att träffa avtal mellan två fria människor här i landet. Jag tror icke det kan gagna någon att så behårt konservativt hålla på denna föräldrade form.

Det är med dessa känslor, dessa uppfattningar och erfarenheter, som jag för min del icke ställt mig tveksam mot att yrka bifall till motionärernas förslag om legostadgans fullständiga slopande.

Beträffande sedan en ny avtalslag, så anser jag det vara en sak fullständigt för sig själv; det må nu bli lagstiftarnas framtida sak, i fall förhållandena sådant påkalla, att antaga en avtalslag, vare sig för den ena eller andra grenen eller arten av arbetsanställning. Men min uppfattning är, att det är inte nödigt att bibehålla denna särskilda klasslag för den delen av arbetare, som nu måste underkasta sig den och vilka huvudsakligen i vår tid, utgöras av gifta jordbruksarbetare med familj, som måste flytta in i arbetsgivarens bostäder. Vad de ogifta jordbruksarbetarna beträffar, torde det vara i ett försvinnande fåtal fall, där man verkligen tar lega enligt legostadgan för ett år; det kan visserligen avtalas för ett år, men med lönen utgående per månad, d. v. s. med rätt att, när en månad gått, lyfta lönen. Det är ju ett fritt avtal, men erfarenheten ger ständigt vid handen, att så framt det är en respektabel husbonde och respektabel person, som tar arbete enligt en sådan fri överenskommelse, så blir den senare lika säkert kvar den avtalade tiden, den må nu gälla en sommar eller hela året, som om han varit stadd enligt legostadgan, då arbetsgivaren hade sin kvarstadsrätt på lönen till dess året var uttjänt.

Beträffande sedan hembiträderna i städerna, så finns icke en enda kvinna, förmodar jag, i Stockholms stad eller knappast någon annan stans i samhällena och även i högst få fall på landsbygden, där det numera avtalas enligt legostadgan. Beträffande kvinnliga tjänsteavtal, träffas dessa sålunda oftast helt utom legostadgan. Och i det stora övervägande flertalet avtal beträffande manliga arbetstagare sker det likaledes genom fria avtal utom legostadgan. Det är sålunda endast ett litet antal, som ligger under denna lag, och denna riktar sig just mot dem, som sålunda stå i de mest tvingande ekonomiska omständigheter: en fattig jordbruksarbetare med en stor familj. Han är beroende av arbetsgivaren och ser sig ofta tvungen att gå in på de villkor arbetsgivaren uppställer för honom för att få inflytta i arbetsgivarens hus, allt under förutsättning att han vid tillfället är utan plats. Man kan fråga sig, varför arbetsgivaren gent emot en sådan person nödvändigt måste ha en särskild lagstiftning, som ställer honom såsom arbetsgivare i en bättre

*Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)*

Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)

juridisk ställning gent emot arbetaren, än som gäller i fråga om industriarbetare eller andra arbetare, som bo i arbetsgivarens hus? Jag kan icke se något skäl, varför en lantarbetsgivare skall behöva sin särskilda lag, då han givetvis, såsom utskottet här medger, står i samma rättsliga ställning och äger åtnjuta samma rättsregler för att tillgodose sina intressen beträffande husrummet, som vilken annan husägare som helst.

Om man sålunda vill träffa ett fritt avtal, får man väl förut-sätta, att i vår tid varje person kan skriva, så att han kan uppsätta ett skriftligt avtal. Men han behöver i alla fall icke heller kunna det, ty avtalet kan ske muntligt i vittnens närvaro, och då kan han skaffa sig sin juridiska rätt på detta avtal genom att vid veder-börande domstol göra sin rätt gällande. Det är sålunda inga skäl att säga, att man ute på landsbygden är oförmögen att upprätta avtal och att man där skulle behöva dessa bestämmelser. Kanske just i de fall, där svårigheterna äro störst, där tillämpas icke alls legostadgan, utan man håller nog hårdast fast vid den på de håll, där kunskapen och intelligensen borde stå högst bland arbetsgivar-sidan. Det är där, som de största ekonomiska intressena ligga, för legostadgans bibehållande, och där röner man det största motståndet mot att upphäva den.

För övrigt är ju denna sak så grundligt och vidlyftigt utlagd av flera föregående talare, men jag har såsom reservant i utskottet icke velat uraktlåta att klart säga ifrån, att man avskaffar icke de svarta fläckar som förefinnas i lagstiftningen så länge man bi-behåller någon del av legostadgan. Jag vill tillägga att invänd-ningar gjorts inom utskottet mot att ta bort legostadgan, på grund av att det skulle bli en lucka i lagstiftningen, medan man avvaktar, att Kungl. Maj:t skulle kunna utarbeta en ny lag för ändamålet.

Jag för min del har den uppfattningen, som jag nyss sökt skildra här, att det material, med vilket man för närvarande täcker denna lucka, är vanprydande och samhällsskadligt, och att det så-lunda är en förskönande och estetisk åtgärd från samhällets sida att just ta bort detta fyllnadsmaterial.

Det är på grund härav, som jag ber att få yrka bifall till reser-vationen.

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Jag har suttit i utskottet och deltagit i behandlingen av denna fråga och därvid kommit till den bestämda uppfattningen, att huvudorsaken till, att utskottsmajoriteten vill ha kvar dessa återstående paragrafer av legostadgan, är den, att man skall ha något slags bytesobjekt och ha större möjligheter att få påpracka särskilt denna arbetarklass en avtalslagstiftning, kanske delvis av tvångsnatur, som man icke vågar eller kan påpracka de andra delarna av arbetarklassen.

Om nu dessa synpunkter få göra sig gällande och om riksdagen kommer att antaga utskottets förslag, så måste det, så vitt jag för-står, leda till att denna arbetarklass kommer att resonera på föl-

*Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)*

jande sätt: för de andra delarna av arbetarklassen, vågar sig riksdagen icke på att nu utan vidare börja åstadkomma eller ens skriva något slags arbetsavtalslagstiftning. De övriga äro så fackligt starkt organiserade, så dem vågar sig riksdagen icke på just på grund av det förhållandet, men vi lantbruksarbetare däremot, vi skola vara något slags försökskanier för denna nya lagstiftning: vi skola gå först och på oss skall det experimenteras. Och varför? Jo, därför att riksdagen synbarligen icke har så stor respekt för oss, eftersom vi icke äro så starkt organiserade. Vad blir följden av ett sådant resonemang? Jo, det blir en följd, som jag för min del visserligen tycker är ganska bra, men man måste givetvis resonera på det sättet bland lantarbetarna: Då måste vi stärka våra organisationer ännu mera, än vi gjort förut. Detta kan ju icke vara så mycket att säga om, men jag undrar, om egentligen riksdagens majoritet tänkt på, att detta måste bli innebörden av hela den arbetaresidans resonemang på grund av riksdagens uppfattning i denna fråga. Man kan icke få någon annan uppfattning, om riksdagen beslutar enligt utskotts-majoritetens hemställan, än att riksdagen beslutar icke med avseende å olika arbetare-kategorier på grund av sakliga skäl för att behandla dem olika, utan på grund av att den ena gruppen är svagare och att man därför vågar sig på den, medan man icke vågar sig på den andra. Jag tror, att ett sådant resonemang ligger snubblande nära för dessa lantarbetare, om de nu få se, att riksdagen för sin del uttalar sig redan nu för en utredning om en lagstiftning, som man ännu icke vågar påpracka den andra delen av arbetareklassen och om man samtidigt ser, att man försöker bibehålla denna legostadga såsom ett slags bytesobjekt för att sedan så mycket lättare få igenom ett annat slag av avtalslagstiftning, eventuellt av tvångsnatur.

För övrigt tror jag, att lantarbetarna och alla dessa, som beröras av detta, skulle varit mycket mera tilltalade, om utskotts-majoriteten till grund för sin ståndpunkt använt en annan motivering, nämligen den som är det verkliga motivet. Utskottets motivering för att bibehålla en del av legostadgan och dessutom skriva om en annan avtalslagstiftning är ju den, att det skulle vara till förmån ej minst för arbetarepartiet. Jag förmodar, det blir lätt att finna arbetare inom det området, som tro på den deklARATIONEN! Ånej, jag tror nog, de flesta se hornen, som sticka upp bakom den där vackra deklARATIONEN. Jag tror för övrigt icke, att det där patriarkaliska sättet att resonera duger att använda längre ens med avseende å lantarbetarna. Jag tror, vi få övergiva den gamla uppfattningen, som fanns en gång under det s. k. upplysningstidevarvet, att allt skulle göras för folket, men intet genom folket. Jag tycker också, det är ett bra egendomligt resonemang att i en tid, då maktspänningen är så oerhört stark mellan olika klasser, som slåss sins emellan, förklara, att man vill bibehålla denna lagstiftning just till fördel för en annan klass, då denna andra klass samtidigt säger: Vi vilja icke under några förhållanden finna oss i denna lagstiftning. Jag tror alltså, att om man nu skall motivera bibehållandet av denna

Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)

lagstiftning med skäl och motiv, då är det bättre att här säga rent ut, att vi för vår del, som stå på arbetsgivareklassens sida på detta område, anse det vara till fördel för oss, att denna stadga finnekvar och att vi ha möjlighet att senare kunna använda dess tillvaro för att byta oss till något annat, som också är fördelaktigt, och på grund därav skola vi be att få yrka bifall till stadgans bibehållande. Det hade verkligen varit mycket ärligare än att komma fram med en sådan här motivering, som troligen ingen i denna kammarer tror på.

Herr talman! Jag skulle kunna gå in på en hel del andra resone-
mang i detta sammanhang, men jag skall inskränka mig till detta, då hela denna fråga ju förut blivit så utförligt berörd i den föregående diskussionen. Jag skall alltså tillåta mig att med ledning av vad jag sagt yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Linder m. fl., och i vilken även jag inom utskottet instämt.

Herr Sjölander: Herr vice talman! Endast en kort replik till herr Magnusson i Skövde. Herr Magnusson redogjorde för min ställning i denna fråga 1918. Men då besinnar icke herr Magnusson, att en förändrad situation kan medföra en förändrad ståndpunkt. Så enkel är den saken.

Herr Magnusson försökte också förfäktat den åsikten, att avtal slutna genom legostadgan, skulle hållas bättre av arbetarna, men jag tror icke så är förhållandet. Om en tjänare går ur tjänsten, är jag övertygad om att arbetsgivaren icke på något sätt försöker förhindra honom eller tillgriper tjänstehjomsstadgans bestämmelser i nuvarande tider.

Sedan framkastade herr Magnusson den beskyllningen, att arbetarna oftare bryter det fria avtalet. Ja, om herr Magnusson hade reda på sakförhållandena, skulle han icke fällt denna beskyllning. Brytes det fria avtalet, vill jag påstå, att då är nog orsaken den, att arbetsgivaren å sin sida icke följt avtalet och således själv brutit det. Då nödgas arbetarna tillgripa vissa åtgärder för att få arbetsgivaren att följa avtalet. Dylika erfarenheter ha vi fått göra i rikt mått.

Nu sade herr Magnusson vidare: Man måste se till, att det finnes tillgång på arbetskraft på jordbrukets område. Ja, följer man herr Magnussons linje, så gör man icke det, ty det råder en våldsam indignation bland lantarbetarna mot denna stadga. Tag bort den lag som är föremål för så mycken ovilja, så tror jag, man lättare kan få arbetarna att stanna kvar vid jordbruket. Vi ha ofta haft den erfarenheten, att det är arbetsgivarna, som söka focka arbetare, och det i synnerhet sådana, som äro organiserade och utföra verkligt arbete i organisationerna. Det är oftast de bästa och intelligentaste av lantarbetarna, men dem vill man helst bli av med. Då ser man icke på jordbrukets bästa. För den gode husbonden har legostadgan icke den ringaste betydelse.

Det talas om fördelarna av stadgan: att arbetarna skulle få

sjukvård m. m. Herr Hage var inne på detta. Ja, dem kan man tillförsäkra arbetarna på ett för dem värdigare sätt.

Då legostadgan är en direkt utmaning mot arbetarna och icke tjänar jordbruket till minsta fördel, vidhåller jag, herr talman, mitt yrkande.

*Om upphävande av gällande legostadga.
(Forts.)*

Herr Karlsson i Gasabäck: Herr talman! Endast ett par ord. Så ofta som vi här i riksdagen behandla frågor, som röra förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, finna vi, att de, som föra arbetarnas talan, ständigt och jämt anlägga de storindustriella synpunkterna på sådana avtal. Man talar om de stora huvudorganisationerna mellan arbetsgivare och arbetare, om riksavtal, kollektivavtal o. s. v. Ungefär samma synpunkter som man anlägger på de industriella frågorna har man delvis, nästan huvudsakligen, velat föra fram under debatten här i dag, då det gäller en fråga, som framför allt berör jordbruket. Då alla talarna här talat om lantarbetarna, ha de förnämligast tänkt på arbetarna på de stora gårdarna, statarna över huvud taget, men de ha knappast ägnat någon tanke åt de arbetare, som detta framför allt gäller, nämligen de s. k. drängarna på rena landsbygden. Det är väl dock så, att flertalet jordbruk här i landet äro små och medelstora jordbruk, som sysselsätta en eller på sin höjd ett par drängar. I de glest befolkade delar av landet, det därvidlag är fråga om, kan det naturligtvis icke bli fråga om någon organisation och några kollektivavtal. Där måste de personliga avtalen komma till stånd, och det är huvudsakligast med tanke på dessa, som jag icke kunnat biträda förslaget här om att fullständigt stryka legostadgan utan att den samtidigt kommer att efterträdas av någon annan lagstadgad avtalsform.

Vad nu de stora jordbruken beträffar och de statare, som där finnas, ha ju dessa i stor utsträckning organiserat sig. De ha redan upprättat kollektivavtal trots att tjänstehjonsstadgan finnes kvar i dess nuvarande skick, och denna kommer ännu mindre att i det reformerade skick, utskottet föreslår, lägga några hinder i vägen för sådana avtals ingående, i den mån arbetare och arbetsgivare organisera sig inom det större jordbruket.

När man hör inläggen i debatten från dem, som här försvara reservanternas ståndpunkt, kan man knappast undgå att märka, att man närmast känt sig en smula förargad över att utskottet så kraftigt beskurit legostadgan, som det gjort, att den rangerat ut de stötande paragraferna och endast bibehållit sådana, som handla om inträdande i och utträddande ur tjänsten.

Då man känner den stämning, som allmänt råder bland våra organiserade arbetare, att de icke tåla någon lagstiftning på arbetsavtalets område — vi hörde ju t. ex., då vi behandlade frågan om en reform av förlikningsmannaförfarandet och om en central skiljenämnd, att man icke ens tålde några få ord i motiveringen om att vi skulle gå fram så småningom för att få avtalen lagfästade i vårt land — då är det icke underligt, om vi från jordbrukets håll, där vi ännu behöva en lagstadgad avtalsform och där det är mera ömtåligt,

Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)

om arbetets gång störes, än på industriens, icke vilja vara med om att släppa denna lagstiftning förrän vi veta, att det finnes en annan efter förhållandena lämpad avtalsform, som är färdig att träda i stället för denna föräldrade legostadgas bestämmelser.

Jag tror, att de herrar, som talat så varmt för reservationen och så livligt skildrat den väldiga indignation, som kommer att uppstå bland lantarbetarna, om vi bibehålla legostadgan, gjort sig skyldiga till en kolossal överdrift. De kunna kanske få fram en sådan indignation, om de vilja lägga sina anföranden, som de gjort i dag. Då man icke kunnat angripa den rest av legostadgan, som skulle finnas kvar efter ett antagande av utskottets förslag, har man varit nödsakad att, för att få fram den stämning, man velat, läsa upp paragraferna, sådana de varit, innan utskottet vidtog sina ändringsförslag.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr M a g n u s s o n i Skövde: Herr talman! Herr Hage, som är en mångfrestande man, föreföll att hylla den principen, att om en viss klass icke vill ha en lagstiftning, skall den också slippa ifrån den. Jag undrar, hur det hade gått exempelvis under kristiden, om man följt sådana principer.

Herr Sjölander sade, att en ny situation inträtt, som föranledde honom att ändra uppfattning. Ja, vilken ny situation har då inträtt? Herr Sjölander sade själv i sitt anförande år 1918: »För min personliga del är jag av den uppfattningen, att det vore lyckligt, om statsmakterna åtminstone i vissa fall reglerade rättsförhållandena mellan arbetsgivare och arbetare. Det skulle helt säkert giva större helgd och trygghet åt det hela.» Dessa »vissa fall» hänföra sig uppenbarligen till jordbruket, som det då särskilt var tal om, och nu föreligger samma situation som 1918. Jordbruket behöver nu lika väl den stadigvarande arbetskraft, som herr Sjölander då talade om, att det gjorde, men jag erkänner, att situationen härutinnan ändrat sig, att stämningen bland arbetarna ändrat sig, om på grund av arbetarnas egen känsla eller på grund av agitation, det vill jag lämna därhän, så att lantarbetarna nu kanske på en del håll kräva, att stadgan skall bort. Men om en riksdagsman skall ändra uppfattning, icke därför att de faktiska förhållandena ändrat sig utan därför att en viss samhällsgrupp eller organisation ändrat mening, det kan jag icke gå med på. Följaktligen anser jag, att herr Sjölanders motivering för sin ändrade ståndpunkt icke är bärande.

Jag skall i övrigt icke upptaga tiden längre. Jag skall endast understryka, vad herr Karlsson i Gasabäck yttrade om det mindre lantbrukets behov. Den, som icke känner till dessa förhållanden, kan ju studera statistiken över jordens fördelning här i landet. Därav framgår, att det är de mindre och medelstora jordbruken, som äro dominerande här i landet, och jag tror icke, att man kan tala om att kollektivavtalen i stort sett äro tillämpliga där. Om man också kan vilja förneka, att legostadgan behöves för det större jordbruket, kan

man därför i varje fall icke förneka, att den behöves för det mindre och medelstora.

*Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)*

Herr Sköld: Endast ett par ord! Herr Karlsson i Gasabäck var förvånad över att vi framfört talet om lantarbetarna i det stora jordbruket, men icke om drängarna i det mindre. Ja, herr Karlsson, det har väl sin förklarliga orsak efter det beslut, som riksdagen fattat i fjol, ty det är väl ändå så, att efter detta, d. v. s. att alla straffpåföljder och allt ingående i lönen upphävdes, kan ju en dräng, som bara har sig själv att sörja för, taga vilken hänsyn, han vill, till legostadgan. Alltså tror jag icke, att för deras vidkommande denna stadga behöver spela någon roll. Däremot är ju lagen litet annorlunda för alla de jordbruksarbetare, som ha hustru och barn att sörja för. För dem ligger saken på annat sätt, och det är därför denna kategori, som vi framför allt peka på.

Slutligen en liten replik till herr Magnusson i Skövde. Herr Magnusson vågade en ful insinuation, något som ju för övrigt icke är alls ovanligt från den kanten. Han sade nämligen, att det icke var något behov hos lantarbetarna att få bort legostadgan, utan att de personer, som här i riksdagen arbetat för att få bort den, hade gjort det — såsom det lät — »för att komma till ära och upphöjelse». En sådan sak skall man egentligen icke svara på, men om man svarar på den, kan man väl knappast göra det på annat sätt än genom att citera det gamla ordspråket: På sig själv känner man andra.

Herr von Sneidern: Herr talman! Här har av herr Sköld och andra talats om den villighet att hålla ingångna avtal, som förefinnas hos arbetarna. Men i så fall förefaller mig det sista yttrandet av herr Sköld något egendomligt, då han säger, att en ogift arbetare, som är stadd enligt legostadgan, utan vidare kan lämna sin plats och icke bry sig om, att han blivit stadd. Vad är då detta, att han blivit stadd enligt legostadgan? Det är ju just ett avtal, ingånget mellan arbetsgivaren och arbetaren på de villkor, som innehållas i legostadgan, och det lär väl vara ett avtal lika gott som något annat. Jag kan för min del icke ställa mig på herr Skölds ståndpunkt, och jag tror icke heller, att majoriteten av de arbetare, varom här är fråga, verkligen ställa sig på den ståndpunkten, att de förakta ett ingånget avtal.

Herr Sköld sade, då han förra gången yttrade sig: »Legostadgan lämnar ju inga garantier för, att avtalen hållas». Han hänsyftade då på, att det icke finnes några straff- eller bötesbestämmelser för att upprätthålla avtalet. Nej, det gör det icke, men man får väl icke fränkänna en lag en moraliskt bindande kraft, även om sådana bestämmelser icke förekomma. Jag tror, det är ett värde, som det är ytterst riskabelt att, som man här velat göra, helt och hållet bortse ifrån.

*Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)*

Det har sagts, att jag skulle ha överskattat, vad som finnes kvar av legostadgan. Nej, tvärtom, jag överskattar det icke alls, men jag har velat hänvisa till det lilla värde, av de delar, som dock äro kvar, likväl kunna ha för dem, det förut gällde, och jag har även tänkt på vad jag sedan hörde herr Karlsson i Fjäl säga. Nej, överskattandet har nog kommit ifrån dem, som med sådan agitatorisk kraft uppträtt här. Den hänsyftning, som kom från herr Skölds håll på hans agitatoriska uppträdande, syftar icke blott på något enstaka yttrande, som han ville göra troligt.

Herr Carlsson i Frosterud gick in på de förändringar, vi föreslagit. Herr Sköld pekade i sin motion på dessa såsom ägande så ofantligt stor betydelse. För min del anser jag dem icke vara av sådan betydelse, emedan de i många fall icke tillämpas. Men vi ha strukit dem för att även få bort skenet av att någon orättvisa skulle begås.

Sedan pekade herr Carlsson i Frosterud på de paragrafer, som kvarstå, och sade, att de skulle vara så viktiga, särskilt 5 §. Vad 5 § innehåller, har jag ju förut gått in på och visat, att, om den strykes, blir jordägaren sämre ställd än husägaren. Vad 33 § beträffar, som talar om retentionsrätten, tillämpas ju den icke heller i praktiken. Herr Carlsson i Frosterud säger, att om tjänaren bleve skild från sin befattning, skulle han bli förlustig hela sin lön. Det ha vi redan påpekat i utskottsutlåtandet, att så icke är förhållandet. Det bleve i så fall endast en vanlig skadestandsfråga. Vi skulle gärna velat avskaffa hela denna retentionsrätt, men det ansåge vi oss icke kunna göra.

Naturligtvis är det synnerligen angenämt, om man kan tillmötesgå en klass' önskingar, då de framkomma med en viss styrka och enhetlighet. Jag vet nu visserligen icke, hur det är med denna enhetlighet på många håll, men från de organiserades led har det ju framkommit framställningar i ganska stor utsträckning, och jag har med ganska stort intresse tagit del av dem. Jag har haft förmånen att få mottaga en deputation, anfordrad av herr Sjölander, och vi voro då i tillfälle att gå in på och grundligt resonera om frågan för att verkligen få höra från dem själva, vad deras anmärkningar gingo ut på. Det var efter det resonemanget, jag kom till det resultatet, att det visserligen fanns känsloskäl här, men att de verkliga sakskaalen voro tunna eller inga alls. Vad som anmärktes på var, att lagen var kränkande, därför att det icke finns någon sådan för några andra arbetarklasser. Ja, arten av den invändningen har jag förut karakteriserat här såsom varande utan betydelse. Att en reglerande lagstiftning finnes, kan väl nämligen icke för någon kännas såsom något kränkande eller orättvist.

Vidare anmärktes, att orättvisor förekommit vid lagens tillämpning på grund av arbetarnas bristande kännedom om densamma och att lagen var orättvis mot tjänarna. När man gick in på detta, fann man, att det då gällde frågor, som uppkommo sådan som lagen var före de ganska djupgående förändringar, som skett särskilt vid före-

gående riksdag och som det nu vore meningen att fullbordas vid denna riksdag.

Till sist kom, som det föreföll, själva kärnpunkten i anmärkningarna, nämligen att man var missnöjd med flyttningsdagens olämpliga läge på hösten under oktober. Jag visade då på att så, som lagen blivit tillämpad, gäller även för landsbygden, liksom för Stockholm, den 24 april såsom flyttningsdag. Däremot skulle jag vilja säga, att jag mycket väl kan föreställa mig, ett motstånd från lantarbetsgivarna mot en flyttning på våren. Förr, då det rådde lugna förhållanden, var det visserligen, åtminstone i min hemtrakt lika många flyttningar på våren som på hösten, och ingen hade något att invända däremot, men genom de mer eller mindre våldsamma åtgärderna från andra sidan kommer man naturligtvis att uppväcka ett motstånd från arbetsgivaresidan mot att förlägga flyttningsdagen till denna dag, som annars i många avseenden är synnerligen lämplig, eftersom den inträffar före påbörjandet av sommararbetet. Men detta motstånd kommer naturligtvis att kvarstå oberoende av huruvida detta lagstadgande finnes kvar eller icke.

Om upphävande av gällande legostadga.
(Forts.)

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Jag får säga, att när jag hör på denna diskussion, förefaller det mig, som om det vore en ganska lustig situation, som vi nu befinna oss uti. Av dem, som både här i kammaren och ute i landet slagit sig till lantbruksarbetarnas riddare, har det ju ganska kraftigt betonats, att legostadgan egentligen icke har någon större betydelse och att den bra sällan får tillämpning i det praktiska livet. Men å andra sidan vill man också från samma håll kraftigt stryka under, vilka synnerliga olägenheter denna stadgas bibehållande skulle ha för en viss klass av jordbruksarbetare nämligen de statare och andra, som ha familjer och alltså äro särskilt beroende av att ett visst avtal har gällande kraft.

Jag får då säga att det förhåller sig nog så, att denna legostadga står ganska hindrande i vägen för dem, som anse, att arbetarna utan hänsyn till ingångna avtal när som helst böra kunna bringas att gå ut i en mer eller mindre oberättigad strid. Jag tror icke, att de många tusen, om vilka man talat här och som skulle önska legostadgans upphävande, icke givit upphov till dessa önskemål. Det var en gammal riksdagsman förr i tiden, som brukade säga: »Ja, opinionen, den skapar jag själv». Jag tror för min del, att de herrar, som nu slagit sig till riddare för särskilt lantbruksarbetarna och därigenom tro sig göra en stor välgärning mot jordbruket, i väsentlig mån bidragit till att skapa den opinion mot legostadgan, som här kommit till synes. Jag förstår i alla fall knappast den lidelse, som från det hållet kommit fram under debatten, ty jag tycker, att så länge legostadgan finnes, så utgör den dock ett moment, som man alltid kan ha ett visst gagn av när man talar om att åstadkomma lyckliga förhållanden för jordbruksarbetarna, och tager man bort denna stadga, har man ju icke lika lätt att få folk att kunna förstå den synnerliga välvilja mot lantarbetarna, som man är så varmt besjälad utav och som yttrar sig i sloandet av legostadgan. Såvitt jag förstår, resulterar alltså det hela däri, att man å ena sidan

Om upphä-
vande av
gällande
legostadga.
(Forts.)

vill påstå, att legostadgan aldrig tillämpas och således icke är till förfång för arbetarna i det praktiska livet annat än i det fall, som särskilt ströks under av herr Sjölander, nämligen för familjeförsörjarna. Jag ber då att få säga, att just för dessa utgör legostadgan ett skydd för dem, som eljest kunna drivas ut i en strid, men som nu hava ett lagligt gällande avtal, av vilket de känna sig bundna, väl vetande att så länge det räcker, måste de också hålla det och bli kvar vid den arbetsanställning, de åtagit sig för den tid avtalet är träffat, vilket säkerligen också för dem själva är gagneligast.

Jag tycker därför, att man kan säga, att legostadgan ur sistnämnda synpunkt är av väsentlig betydelse och till gagn just för dem, om vilka man säger, att det skulle vara till skada, om denna stadgan bibehölls.

Jag har, herr vice talman, icke något yrkande att göra utan har endast velat påpeka detta, ty jag har den bestämda uppfattningen, att den förändrade situation, som enligt herr Sjölanders påstående skulle hava inträffat, har han själv m. fl. skapat. Att lantbruksarbetarna skulle hava gjort det, tror jag icke.

Herr Sjölander: Herr vice talman, mina herrar! Herr Karlsson i Gasabäck ville slå vakt om det mindre jordbruket, men då ber jag att få säga, att vi i våra organisationer ha många drängar med oss, och för deras vidkommande äro redan många avtal ingångna. Jag har ett sådant här i mina händer. Det mindre jordbruket drives icke med lejd arbetskraft, och för den egna arbetskraften behövs ingen legostadga.

Herr Karlsson i Gasabäck sade vidare, att vi skulle vara missnöjda med att det gjorts en så kraftig beskärning av legostadgan. Så är emellertid icke fallet, utan vi äro missnöjda med, att vi icke få bort hela legostadgan utan någon som helst ersättning av en ny avtalslagstiftning.

Gent emot herr Magnusson i Skövde vill jag säga, att där organisationer finnas och avtal kunna slutas, där kunna arbetsförhållandena och löneförmånerna mycket väl regleras genom det fria avtalet.

Nu hava organisationerna såväl på arbetsgivarsidan som på lantbruksarbetarhåll medgivit, att personliga avtal få ingås mellan de olika parterna. Förhållandena äro icke så lösliga, som herrarna tro. Det står i § 8 i lokalavtalet: »Arbetsgivare och arbetare äga rätt att träffa personliga avtal för längre eller kortare tid. Sådant avtal får dock icke äga giltighet för tid utöver det kollektiva avtalets giltighetstid och får till sitt innehåll icke stå i strid med bestämmelserna i detta avtal». Denna § 8 i lokalavtalet kan mycket väl ersätta legostadgan.

Det framkastades vidare den beskyllningen, att vi, som här ha förfäktat lantbruksarbetarnas intressen, skulle själva ha skapat denna opinion ute i bygderna. Så är icke fallet. Motvilja för legostadgan har funnits långt innan både herr Sköld och jag började arbeta för denna sak.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr H a g e : Endast en kort replik till herr Magnusson i

Skövde. Han påstod, att jag för min del hade gjort det uttalandet, att om en klass icke skulle vilja ha en lagstiftning, så skall den klassen ovillkorligen slippa ifrån denna lagstiftning. Så uttryckte jag mig emellertid icke, utan jag påvisade tvärtom det, att här ligger saken så, att utskottsmajoriteten betonat, att detta vore en fördel, som man ville ge arbetarparten. Utskottsmajoriteten betonar, att det särskilt med hänsyn till arbetarpartens intresse skulle vara lämpligt att bibehålla denna stadga. Nu säga emellertid arbetarna: Denna eventuella fördel betacka vi oss för. Om en person, som man vill giva en gåva, säger: Nej, jag skall be att få slippa den gåvan, då är det väl riktigt, att han också får slippa densamma. Utskottsmajoriteten påstår, att det är till fördel för arbetarna, som detta skulle göras, men då arbetarna förklarar, att de avstå från den eventuella fördelen, varför prackar man då på dem densamma?

Det var mitt resonemang. Jag tycker, att det var ett mycket starkt resonemang, och vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, i följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringspropositioner:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten A av utskottets förevarande utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 65 ja mot 51 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten B) föredrogs härefter; och yttrade därvid:

Herr Sköld: Herr vice talman! I anslutning till den motivering, som jag hade i mitt första anförande, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr von Sneidern: Herr vice talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr vice talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

Härpå föredrogs *punkten C)*; och blev utskottets i denna punkt gjorda hemställan jämväl av kammaren bifallen.

Om upphävande av gällande lagstadga.
(Forts.)

§ 9.

Vid nu skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av väckt motion angående försättande ur gällande kraft av förordningen den 22 december 1898 om upphävande av rekognitionshemmans oskiljaktighet från de bruk, varunder de lyda, m. m., begärdes ordet av

Herr Hederstierna, som anförde: Jag skall inte göra något yrkande, men jag vill dock framhålla, att när kammaren nu beslutar denna skrivelse om en utredning, så sker det på grunder, som tydligen äro alldeles olika de grunder, som i allmänhet bruka ligga bakom en riksdagsskrivelse. Utskottet har nämligen i sin motivering utslutande grundat sig på kammarkollegii yttrande i frågan. Och kammarkollegii yttrande är synnerligen skarpt i den mån, som man vill framhålla, att det skulle finnas någon utsikt att återvinna till kronan några rekognitionshemman. Kammarkollegium säger bland annat, att motionärens förslag åsyftar »en lagstiftning, varigenom redan förvärvade privata rättigheter omedelbart skulle för ändamålets vinnande annulleras. Det skulle alltså gälla att på denna lagstiftnings område bryta med den i vårt land — likasom, såvitt kollegium har sig bekant, jämväl i övriga kulturländer — i lagstiftningen hittills upprätthållna grundsats, att civillag icke bör givas tillbakaverkande kraft.» Så har kollegium åtskilliga skäl till, och när kollegium slutligen kommer till slutklämmen, så finner man, att i sak kan man icke tillråda någon utredning, men man tillråder den ändå och detta uteslutande på den grund, att man hoppas genom en sådan utredning få ur världen hela denna strävan att kunna återförvärva till kronan de gamla rekognitionshemmanen. Hela kammarkollegii och, jag får antaga, även utskottets motivering för åstadkommande av denna utredning är således en önskan att få denna fråga ur världen på det sättet, att de, som ivra för rekognitionshemmanens återvinnande till kronan, skola få klart för sig, att denna strävan är i vårt rättssamhälle, med vår rättsuppfattning och med den lagstiftning, som har funnits och varunder dessa hemman förvärvats till bruket, hopplös. Man kan således inte, med de domar, som givits förut i högsta domstolen och med den rättsuppfattning vi ha, återropa den riksdagsskrivelse, som jag förmodar nu kommer att avgå, såsom stöd för möjligheten att återvinna rekognitionshemmanen till kronan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Slutligen föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning rörande koncession för förvärv av äganderätt och nyttjanderätt dels till större mossar m. m. dels ock till större kalkstensfyndigheter samt till större grus- och lertag; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 11.

Upplästes ett till kammaren inkommet protokoll, så lydande:

Protokoll, hållet inför statsrådet och t. f. chefen för justitiedepartementet den 1 juni 1920.

Till justitiedepartementet hade från länsstyrelsen i Gävle insänts en den 28 maj 1920 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll att sedan Olof Olsson i See, Österfärnebo socken, blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammaren för Gästriklands valkrets för en tid av tre år, räknade från den 1 januari år 1918, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 67 § av lagen om val till riksdagen bageriföreståndaren C. A. Carlsson i Gävle blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år 1921.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och t. f. chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:
Lennart Berglöf.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, godkände kammaren den däri omnämnda fullmakten samt förklarade herr Carlsson i Gävle behörig till riksdagsmannakallets utövande.

§ 12.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från sammansatta stats- och bevillningsutskottet:

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegringsskatt m. m., i vad propositionen avser anslag till täckande av de med nämnda uppskattning förenade kostnader; och

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1921 med anledning av folkräkningen den 31 december 1920 m. m.;

från bankoutskottet:

nr 296, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 299, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

Andra kammarens protokoll 1920. Nr 68.

nr 307, angående ändrad lydelse av § 10 i instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken; och

nr 308, angående ersättning för resekostnad och dagtraktamente till kyrkomötets självskrivna ledamöter;

från sammansatta bevillnings- och första lagutskottet:

nr 311, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin, dels ock väckta motioner om åvägabringande av förslag till lagbestämmelser i syfte att bekämpa olaglig tillverkning och försäljning av rusdrycker; samt

från jordbruksutskottet:

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående allmänningsskogar i Västerbottens och Norrbottens län;

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till anordnande av utbildningskurser i beteskultur och ängsskötsel;

nr 301, angående reglering av utgifterna för år 1921 i vad angår jordbruksärendena;

nr 302, angående reglering av utgifterna för kapitalökning å tilläggsstat till rikstatsen för år 1920 i vad rör jordbruksärendena;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till Stockholms stad av äganderätten till vissa områden å kungl. Djurgården;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till fängvården av ett invid straffängelset i Kristianstad beläget område;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 189, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 3; och

nr 306, i anledning av väckt motion angående uppläggande av en statens fria jordbruksegnahemsfond och en statens fria fiskerifond.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 28, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets utlåtande, nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående klassificering av postkontoren och telegrafverkets stationer jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 17 oktober 1900 om straffregister; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 89, i anledning av väckta motioner om vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av elektrisk energi för landsbygden i det område, som omfattas av sydsvenska kraftaktiebolaget.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 5.10 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
